

Szagrális és profán

ORCSIK ROLAND: *LEGALJA*

Kissé megtévesztő kötetcím, s persze kissé provokáló is. Ezért jó. Valóban szól az értékvesztésről, a morál mélybe zuhanásáról, a prófétai szerep ellehetetlenüléséről, a hatalom visszásságairól, közös bajaink tömegéről. Ám másrészt szól a humánusról, a hétköznapi élet gazdagságáról, a gyermekről, sorsunk lényegéről. Itt-ott eljutunk a katarzisig, akkor is, ha éppen a záró mű, a *Fekete péntek* éppen nem oda röpti az olvasót.

Szögezzük előljáróban le: a Délvidékről Szegedre települt költő új verseskötete kivételes pillanat eme pályán. Például az imént felsorolt minőségeknek. És a kísérletezés esztétikai eredményeinek köszönhetően. A mottók [Zakariás 5,2-3, Térey János, Kierkegaard] már az elején eligazítják az olvasót. Igen: az ószövetségi prófécia, a szépirodalom és a filozófia is ott van a versek szellemiségében. A szakralitás éppúgy, mint a mindennapi élet, a hétköznapiság. A babiloni fogság, a bekövetkezett jóslatok vagy éppen az istentelenség bírálata. A költő életének apró mozzanatai éppúgy, mint az erős valóságkritika.

A kötet nyelvezete is tükrözi ezt a sokoldalúságot. Vannak hagyományosnak mondható lírai pillanatok, vannak epikus elemekkel színesített versek, és vannak „nyelvújító” kísérletek, amelyek főleg a szavak megtörésében nyilvánulnak meg. Ez utóbbi több mint játék. A jelentés új dimenzióit hozza inkább létre, s a széttördezetség sem csupán a nyelvre vonatkozik. Sokkal inkább arra, amit a kötet címe is sugall.

„A *Legalja* szövegei a transzcendens etika és a profán liturgia közötti senki földjéről hangzanak fel, a hűtlen szavak vidékéről...” – olvassuk a fűszövegben a találó észrevételt. Orcsik Roland kötete beleillik a magyar líra tragikus és ébresztő jellegű vonulatába, persze a maga korántsem romantikus módján. Kérdés persze, hogy nem pusztába kiáltott szó-e a költő szava? [A Térey-féle mottó is utal erre.] Ismervén az irodalom és benne a költészet hatását, nem lehetnek illúzióink ebben a tekintetben. Ám a költő teszi a dolgát, és ez a fontos. S teszi ezt időnként önfeledt játékkal, kísérletezéssel. Játék lehet ott is, ahol az olvasó kevésbé sejtethné, többek között a *Jeremiás-kivonatokban*. Pl. így: „...az én igém. mint a tűz, azt mondja az Úr...” Az olvasó elírásra is gyanakodhat, de nem! Többször látjuk az Úr megszólalását Izrael egyik legnagyobb prófétájának megidézésekor. Amúgy többségben van a profanitás ebben a szövegben, s ily módon szivárog be az ószövetségi világ a jelenkorba.

Az is jellemzi Orcsik Roland beszédmódját, hogy a vendégszövegek és a töredezt szavak együttes jelenléte okoz egyfajta sajátos feszültséget a versekben. S közben az erős kritikai hang szolgálatában nyelvi leleményeket is alkot, hogy csak a „hírmoslék”-féle újításokra gondoljunk. Megjelenik a hétköznapi gondokkal küzdő ember alakja is, lásd: hiteltörlesztés. Hasonlóképpen a gyermekeit nevelő apa alakja is a középpontban áll. Egy újfajta családi líra jegyében. Az ezt-azt kérdező, a tisztaságot képviselő gyerekek közegében. Ebben a világban a mese

adhat tisztességes válaszokat, s közben ilyen csattanót találunk: „Hatéves lányom egy reklámújságot / lapozgat. Megakad a szeme / a karcsú modelleken. / 'Nem bízhatunk bennük', / mondja, és madarat hajtogat / a tarka lapból...” Egyébként is jellemzi Orcsik nyelvét az itt is látható puritanizmus, ha nem is mindenütt.

Másfelől valóban sugallja, hogy ez a világ nem tartja fontosnak a próféataságot. Ebben a világban a direkt utalások, jelzések ülnek igazán. Akár a napi politikai kérdésekben is. A *Folyt. köv.*-féle lírai jegyzet záró két sora: „Csak egy újabb hulla a képernyőn, szaga nincsen. / Fásultság, unalom, nyúlik a forradalom.” Kérdés persze, hogy mennyire időtálló egy-egy aktuális probléma fölvetése, de tény, hogy korunk mind teljesebb képéhez tartozik mindegyik. Talán nem túlzás állítanunk, hogy a több mint egy évszázaddal korábbi elődje, Ady szókimondása, harciassága, plebejus indulata is az előzményekhez sorolható. A *tűz oszlopai* című ciklusban felerősödik ez a szándék, mintha a nagy előd „mégis morál”-ja munkálna a mélyben. A szabadság alapfogalom itt is.

Finoman épülnek bele versvilágába az önéletrajzi elemek, vagy éppen a lakókörülmények jellemzői. Epikai elemekkel, leíró részletekkel, a hétköznapiság már jelzett lírájával. Tipikus példa minderre a *Tüskéshátú kollégák*, a maga prózai nyelvezetével. A „kollégák” nem mások, mint a sünök... Máskor a hétköznapiság és a szakralitás van együtt jelen. Az út- és hitkeresés mozzanatai is megjelennek, ha nem is közvetlenül. A *Hóseás kemenczéje* archaikus nyelvi színeket is mutat, jól alkalmazkodván a mondandóhoz.

Az élményvilág tágulását jelzi az indiai szellemiség érintése, egyfajta lírai útirajz elemeivel és a személyesség hitelével. „Mint amikor este fölnézek / az augusztusi égboltra: / nyugalom a szentély / homályában...” [*Szenyezett szent. Navagraha, Guwahati*] A *Tisztulási folyamatok*ban pedig a Gangesz tűnik föl, s vele együtt a Tisza is. Újfent kísért az Ady-párhuzam [„Jöttem a Gangesz partjairól..., / A Tisza-parton mit keresek?"]. Orcsiknál azonban más a helyzet: az indiaiak szent folyójában a csoda elmarad. A Tisza szimbolikája a döntőbb, a magyar folyó ugyanakkor tanúja a magyar történelemnek is. S a tisztulási folyamat ráfér az egyénre, de az emberi közösségre is.

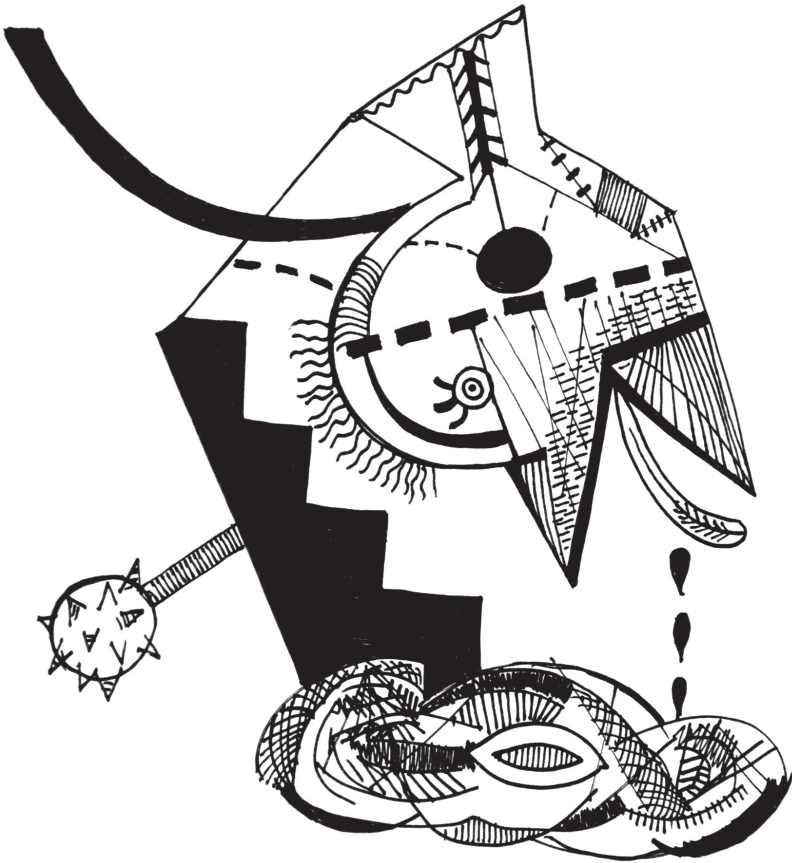
Jelkép benne Dániel neve is, mint ahogy a „túlsó part” sem csupán földrajzi helyet jelöl.

A kötet egészére nézve is igaz, hogy íve van a tisztulási folyamatnak. Föltárul a nyomasztó érzésekkel küzdő ember belső világa. Drámaiság költözik gyakran a verssorokba, például így: „Pár pillanatilag tartott: / mint aki visszatért, / belépett a temető / kapuján, / a holtak sötétlő ligetébe.” Így fejeződik be a holt barátra emlékező Őz.

A *Nehéz műfaj*ban van egy Térey-idézet, és gyorsan asszociálhatunk az írótlárs korai halálára, s ezt a halálközelséget igen profán eszközökkel érzékelteti Orcsik. Egyfajta modern „káromkodásból katedrális”-igénnyel. Másutt – ismét a hang változatosságát igazolandó – finom líraisággal áldoz egy elvesztett emberért: „Látom a virágzást / a cseresznyés utcádban. Látom / az ebédlő asztalán / a gyümölcsöstálban magukra maradt, / érett naspolyákat.” [*Naspolya. Gáspár Annának*] Ilyen részletek okán mondhatjuk, hogy Orcsik líráját mély humanizmus itatja át.

Versbéli jegyzeteket ír, és ezekből áll össze az, amit életnek hívhatunk. Azzal együtt, hogy a kötetzáró hosszúvers, a *Fekete péntek* a maga töredezett nyelvezetével valóban nem katartikus hatású, ám mindenképpen figyelmet érdemlő nagy kísérlet. [*Forum–Kalligram*]

BAKONYI ISTVÁN

Felelős kiadó: IMRE LÁSZLÓ

Kiadja az Alföld Alapítvány megbízásából az Alföld szerkesztősége

Grafikai terv, layout: Alkotópont Grafikai Műhely Kft.

Szedés, tördelés: Alföld szerkesztősége

Nyomás: Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen

Felelős vezető: György Géza elnök-vezérigazgató

Index: 25 901 ISSN: 0401—3174

Szerkesztőség és kiadóhivatal: 4024 Debrecen, Piac u. 68. — Postafiók száma: 4001 Debrecen 144. — Kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. — Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág. Előfizethető közvetlen a postai kézbesítőknél, az ország bármely postáján, Budapesten a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban és a Központi Hírlap Centrumnál [Bp., VIII. ker. Orczy tér 1. tel.: 06 1/477-6300; postacím: Bp., 1900]. További információ: 06 80/444-444; hirlapelofizetes@posta.hu — Évi előfizetés 7200 Ft, félévi 3600 Ft. — Befizetéskor minden esetben kérjük feltüntetni az *Alföld* irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat nevét.